

Лісові кліщі. Як вберегтися від небезпеки?

Наступила довгоочікувана весна, і з першими теплими днями всі прагнуть «на природу»: забути про міську метушню, подихати свіжим повітрям та відволіктися від будення. Щоб лісова прогулянка залишила у вас тільки приємні спогади нагадаємо вам про небезпеку, яка може загрожувати людині, - про лісових кліщів.

Кліщ - дрібна членистонога комаха класу павукоподібні. В абсолютно різних місцях планети мешкає величезна кількість видів кліщів, але в наших широтах живуть небезпечні для людей лісові (іксодові, так звані „енцефалітні“) кліщі, які живляться кров'ю та можуть бути переносниками різних хвороб. Укуси кліщів загрожують людині такими хворобами, як іксодовий кліщовий бореліоз (хвороба Лайма), кліщовий вірусний енцефаліт, марсельська гарячка, туляремія.

Лісовий кліщ (мал. 1) має вісім лапок і приплюснуте черевце коричневого або чорного кольору, іноді з червоним обрамленням по периметру. Розмір лісового кліща 3-5 мм. Основну частину займає тільце, а меншу - голова з хоботком, яким він і впирається в шкіру теплокровних істот.

Рис. 1 Лісові кліщі

Зазвичай, на території України кліщі родини іксодових зустрічаються в лісах, на луках, пасовищах, а в останнє десятиріччя, за умов інтенсивних процесів урбанізації, перемістились в паркові зони відпочинку міст, сквери. Причини розповсюдження кліщів різні, у тому числі потепління клімату, засилля бродячих тварин, а також відмова від обробки лісів та парків акарицидами, які є шкідливими для організму людини.

Перші активні лісові кліщі з'являються на початку квітня, а за умов потепління клімату – і наприкінці березня, коли сонце вже починає пригрівати і в лісах утворюються проталини. Чисельність кліщів швидко збільшується і досягає максимуму в середині травня, зберігаючи високу активність до кінця червня. Потім йде різкий спад, що пояснюється вимиранням кліщів, у яких закінчується резервне живлення. Другий пік активності кліщів триватиме з вересня по жовтень.

Лісові кліщі вважають за краще вологі тіністі ліси з багатим підліском і обширними заростями трави. Найбільш активні вони у похмуру погоду, при температурі близько 20 градусів, особливо перед дощем. У спекотну погоду, а також на відкритих місцях, що прогріваються сонцем, їх зазвичай не буває.

Лісові кліщі малорухливі і за все життя навряд проповзають десяток метрів і не піднімаються на висоту більше метра, влаштовуючи зазвичай засідки на рівні підліска, на травинках та гілках дрібних чагарників, що ростуть уздовж стежок. При наближенні людини або тварини кліщ розчепірює забезпечені кігтикиами і присосками лапки, надійно вчепляється у свого майбутнього господаря. Недаремно виникла приказка: «причепитися як кліщ». Кліщі присмоктуються до тіла не одразу, їм потрібен час (приблизно година після потрапляння на одяг), щоб знайти зручне місце для присмоктування. Кліщі присмоктуються до тіла людей не лише під час перебування на природі, але й через деякий час після відвідування зеленої зони, залишившись на одязі, речах. Крім того, вони можуть заноситись до житла людини із букетами квітів, собаками та іншими тваринами.

Само- та взаємоогляди необхідно проводити під час прогулянки через кожні 30-60 хвилин та ще раз вдома.

На людині улюбленими місцями кліщів є ділянки з ніжною, тоненькою шкірою: голова, шия, складки за вушними раковинами, район ключиць, під пахвами, між лопаток, в ділянці ременя, в паховій області, під колінами.

Особливо ретельно потрібно обстежувати волосисті ділянки тіла та ділянки природніх складок.

Самці присмоктуються на нетривалий час, а ось самки можуть смоктати кров до 10-12-ти днів, збільшуючись, при цьому, в 80-150 разів. Насавшись крові, кліщі відпадають самостійно, а самки потім відкладають кладку яєць в ґрунт. Нападати на теплокровні істоти можуть і зовсім маленькі, майже прозорі німфи (статевонезріла стадія кліща), що часто для людини залишається не помітним.

Укус кліща безболісний, оскільки разом із слиною він вводить у ранку знеболюючу (анестезуючу) речовину, яка діє протягом кількох годин. Окрім того, у складі слини кліща є спеціальна «цементуюча» речовина, яка, разом із чисельними зазубринами щелепи-хоботка комахи забезпечує міцне прикріплення у шкірі людини або тварини.

Не можна вилучати кліща з тіла просто тягнути його на себе!: таким чином зростає ризик того, що відірветься зовнішнє тіло комахи, а голівка та хоботок залишаться у шкірі, з наступним інфекуванням та нагноєнням ранки.

Звичайно дорослі кліщі, що присмокталися, виявляються людиною через 2-3 дні: в цьому місці з'являється припухлість, свербіння, почервоніння. Присмокування маленької майже прозорої німфи часто залишається для людини непомітним.

Виявивши на собі кліща, що вже присмоктався (рис. 2), краще за все звернутись до найближчого медичного закладу.

Рис. 2 Вигляд кліща, що присмоктався до тіла людини

При відсутності такої можливості видалення проводять самостійно: слід змастити його олією (не заливати, щоб не задихнувся); повільно видаляти разом із хоботком, «викручуючи» кліща за ходом годинникової стрілки або розхитуючи його з боку в бік пальцями, обгорнутими марлевою серветкою; пінцетом чи петлею з нитки, яку слід закріпити між хоботком кліща та шкірою людини. Після видалення кліща місце укусу обробити 3% розчином йоду, спиртом або одеколоном. Якщо хоботок залишився в ранці, його видаляють стерильною голкою. Після видалення слід ретельно вимити руки з милом, кліща спалити. В жодному випадку не можна викидати кліщів в сад, на смітник, адже після кровосмоктання самка кліща якраз зможе дати покоління (до 2000 екземплярів) на тій території, де її викинули.

Спостерігайте за місцем укусу. Протягом 2-3 днів навколо нього буде рожева пляма, що є нормальною реакцією на укус комахи. Якщо пляма не зникне, або буде збільшуватися, обов'язково зверніться до інфекціоніста.

Особливо після укусу кліщів необхідно звертати увагу на появу будь-яких висипів на шкірі, особливо якщо рожеві плями постійно збільшуються і змінюють форму, а також на появу лихоманки, головного болю, нудоти, блювоти та порушення сну.

Що робити, щоб захистити себе від укусу кліщів та їх наслідків?

1. Кліщі не можуть прокусити крізь одяг, для укусу їм треба добратися до ділянки голої шкіри. Тому, першим засобом захисту від кліщів можна назвати одяг.

- Для прогулянок на природі покривайте голову головним убором і одягайте світлий однотонний одяг аби легше було помітити кліщів. Одяг має бути щільним та щільно прилягати до тіла, з довгими рукавами і капюшоном, а також із високим коміром. Рукави вітровки бажано щоб були на резинці, яка щільно охоплює зап'ястя.

- Добре одягти під низ комплект термобілизни, яка облягає шкіру і, крім всіх інших переваг, захистить Вас від кліщів.

- Одягайте довгі шкарпетки поверх термобілизни або штанів. Бажано щоб рукави верхнього одягу були на резинці, яка щільно охоплює зап'ястя.

- Обов'язково надягайте штани, які необхідно заправляти у високі черевики або чоботи.

- Взуття повинно повністю закривати тил стопи та кісточки, даючи змогу заправити в нього одягу.

2. Використовуйте для захисту від кліщів спеціальні ефективні засоби-репеленти, які відлякують кліщів (диметилфталат, диметилтолуамід-ДЕТА, "Off", „Gardex”, "Екстрім", "Редет", „Тайга", „Пермет" та інші). Особливо важливо наносити репеленти-аерозолі в місцях проникнення кліщів до тіла: шкарпетки, рукави сорочки, комір, ширинка, пояс.

3. На прогулянці в лісі тримайтеся середини стежки, намагаючись не торкатися гілок кущів.

4. Місце для привалів на природі звільніть від сухої трави, гілок, хмизу в радіусі 20-25 м.

5. Кожні 30-60 хвилин прогулянки оглядайте себе і своїх супутників, аби виявити кліщів. Повторіть огляд вдома. Особливо ретельно обстежте такі ділянки тіла: голова, шия, складки за вушними раковинами, район ключиць, під пахвами, між лопатками, в ділянці ремня, в паховій області, під колінами.

6. Повернувшись додому, відразу змініть і ретельно огляньте одяг, виперіть та випрасуйте його.

7. Всім особам, що підпали під напад кліща, рекомендується проводити щоденно термометрію протягом двох тижнів і слідкувати за самопочуттям.

Необхідно звернутися до лікаря-інфекціоніста у разі появи ознак захворювання: підвищення температури тіла, головного болю, що супроводжується блювотою, почервоніння та припухлості шкіри в місці укусу або поява будь-якої висипки.

8. Щоб попередити розмноження іксодових кліщів на присадибній ділянці, у саду, необхідно розчищати ділянку від старих пеньків, спалювати або закопувати сухе листя та травостій у ямки та регулярно протягом літа викошувати трав'янисту рослинність.

Матеріал підготувала:

доцент кафедри педіатрії та дитячих інфекційних хвороб

Буковинського державного медичного університету, к.мед.н., доцент Ортеменка Є.П.